

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ “ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра судочинства

Філософсько-методологічне обґрунтування теми дисертаційного
дослідження на тему: «Правове становище товариств осіб в Україні,
Німеччині та Польщі (порівняльно-правове дослідження)»
аспіранта I року навчання
зі спеціальності 081 Право

Овченка Олександра Володимировича

Івано-Франківськ
2020 р.

У вступі роботи визначено:

1. **Актуальність дослідження** полягає в тому, що одним із стратегічних напрямків української зовнішньої політики є налагодження співпраці з країнами Європейського Союзу і, перш за все, з тими, які передують у своєму економічному, соціальному та правовому розвитку. До таких країн відносяться зокрема Федеративна Республіка Німеччина та Республіка Польща.

Цивільний кодекс України в частині першій статті 81 закріплює можливість створення юридичної особи шляхом об'єднання осіб та (або) майна. Цей принцип зберігався і при формуванні системи господарських товариств України, які поділяються на товариства капіталу та товариства осіб.

В свою чергу товариства осіб, а саме повні та командитні товариства, не отримали значного поширення в Україні. Окремі науковці висловлюють думку про те, що такі організаційно-правові форми юридичних осіб неактуальні для України, а тому від них потрібно відмовитися. Крім того, спроби виключити із законодавства норми, які регулюють діяльність товариств осіб були в інших країнах Східної Європи, зокрема в Білорусі. Існує альтернативна думка про необхідність законодавчого закріплення організаційно-правових форм товариств осіб за певними видами підприємницької діяльності.

На нашу думку, ефективне використання організаційно-правових форм товариств осіб для економіки України неможливе без вивчення досвіду іноземних держав, в яких ці організаційно-правові форми активно використовуються та відіграють важливу роль в народному господарстві.

Проблематиці правового статусу товариств осіб присвячені праці вітчизняних вчених у галузі цивільного та корпоративного права, зокрема С.С. Алексєєва, С.М. Братуся, В.В. Вітрянського, О.М. Вінник, В.А. Васильєвої, О.В. Дзери, А.В. Зеліско, О.І. Зозуляк, О.Р. Кібенко, В.М.

Коссака, В.В. Луця, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонов, Я.М. Шевченко, О.С. Шеремета, О.В. Щербини, О.С. Яворської, О.С. Янкової, Ю.В. Яковлєва, І.Я. Бабецької, А.В. Філімонова, Ю.Ю. Симонян, П.І. Гайдуцького, В.Л. Яроцького, А.Є. Никифорової, О.Р. Ковалишина та інших. Проте, на сьогоднішній день відсутня дисертаційна робота, в якій би за допомогою порівняльно-правового методу дослідження з'ясовувалися переваги та недоліки правового регулювання діяльності товариств осіб в Україні з одного боку та аналогічних суб'єктів господарської діяльності в країнах Західної та Центральної Європи, зокрема Німеччині та Польщі, встановлювалися перспективні шляхи удосконалення правового регулювання товариств осіб в Україні з використанням досвіду цих країн.

2. **Об'єктом дослідження** є товариства осіб в Україні, Німеччині та Польщі.

3. **Предмет дослідження** становлять загальні та специфічні закономірності виникнення, розвитку і функціонування товариств осіб в межах типологічно схожих правових систем України, Німеччини та Польщі.

4. **Метою** дисертаційного дослідження є виявлення подібних та відмінних ознак правового регулювання товариств осіб України, Німеччини та Польщі, їх оцінка, визначення ефективності та результативності їх функціонування і формування на цій основі пропозицій щодо удосконалення вітчизняного законодавства.

5. Завдання дослідження:

- встановити та порівняти історичні, правові та економічні умови виникнення товариств осіб в Німеччині, Польщі та Україні;
- здійснити порівняльний аналіз нормативних джерел правового регулювання діяльності товариств осіб в Німеччині, Польщі та Україні;
- виявити ступінь подібності, відмінності, непорівнюваності правових інститутів і норм, які становлять основу правового регулювання

товариств осіб в Україні, Німеччині та Польщі;

- виявити переваги та недоліки правового статусу товариств осіб у вказаних державах;
- встановити та порівняти порядок створення, здійснення господарської діяльності, корпоративного управління та припинення товариств осіб в Німеччині, Польщі та Україні;
- визначити можливості ефективного використання товариств осіб для економічного зростання України;
- використати результати порівняльно-правового аналізу у нормотворчій діяльності, розвитку цивільного законодавства України, правозастосовчій практиці;

6. Наукову новизну дисертаційного дослідження, яка полягає в тому, що у дисертаційній роботі буде вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в з'ясуванні місця товариств осіб в системі господарських товариств України, оцінці ефективності цих видів товариств та їх значення для економіки в Німеччині, Польщі та Україні, виробленні конкретних практичних пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства, яке регулює діяльність товариств осіб в Україні на основі оцінки позитивного та негативного досвіду функціонування інститутів товариств осіб в Німеччині та Польщі.

7. Теоретичне та практичне значення полягатиме в тому, що висновки одержані за наслідками порівняння правових інститутів товариств осіб в Німеччині, Польщі та Україні можна буде використати з метою внесення якісних змін до законодавства України, яке регулює правовий статус товариств осіб, зокрема Господарського кодексу України, Кодексу корпоративного управління та Закону України «Про господарські товариства», Податкового кодексу України та інших пов'язаних з ними нормативно-правових актів. Крім того, аналіз правових інститутів товариств

осіб Німеччини та Польщі дозволить визначити можливості ефективного використання організаційно-правових форм повного та командитного товариства для економіки України.

8. Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стала система методів, підходів і принципів пізнання правових явищ, які забезпечили об'єктивний аналіз обраного предмета дослідження.

Характеризуючи методологію юридичної науки, П.М. Рабінович зазначає, що це система філософсько-світоглядних підходів (матеріалістичний, ідеалістичний, діалектичний, метафізичний), методів (загальнонауковий, груповий та спеціальний) і засобів науково-юридичного дослідження (емпіричний і теоретичний), а також вчення про їх використання в пізнанні право-державницьких закономірностей. Інший видатний український науковець та правник М.І. Козюбра, звертає увагу на багаторівневий характер методології, аналізуючи філософську методологію як методологію вищого рівня узагальнення, яка складає світоглядну основу всієї наукової діяльності, та конкретні (спеціальні, приватні) рівні методологічного осмислення даних науки та практики, що становить систему дослідницьких принципів і методів спеціальних наук, а також вчення про цю систему.

Зважаючи на це, у роботі застосовувалися філософські (світоглядні), загальнонаукові та спеціально-наукові методи наукового пізнання. За допомогою діалектичного методу проаналізовано послідовну зміну правових ідей та уявлень, покладених в основу інституту товариств осіб.

Методи логічного аналізу і синтезу, не лише сприяли систематизації наявного фактичного матеріалу, а й дали змогу отримати певні теоретичні результати як умову досягнення поставленої в дисертаційній роботі мети.

Герменевтичний метод було застосовано у зв'язку з необхідністю пізнання та інтерпретації текстів наукових праць, нормативно-правових актів та інших джерел права, що надало змогу розкрити зміст і узагальнити поняття

товариств осіб як однієї з категорій корпоративного права.

Історичний метод застосовано для з'ясування генези товариств осіб в Україні, Німеччині та Польщі.

Основним методом дисертаційного дослідження став порівняльно-правовий метод. Використання цього методу дало змогу співвіднести погляди правознавців України, Німеччини та Польщі в різні епохи на категорію «товариства осіб», систематизувати існуючі загальнотеоретичні аргументи й висновки, а також встановити в них спільні та відмінні аспекти.

Всі вчені-правознавці погодяться, що порівняльне дослідження не може бути обмежена буквальним порівнянням правових норм, концепцій або систем. З огляду на це, при порівнянні правових інститутів товариств осіб у корпоративному праві України, Німеччини та Польщі, важливу роль відіграв контекстно-правовий метод дослідження.

Окрім того, в основу дисертаційного дослідження покладено загальні принципи наукового пізнання: принцип історизму, принцип об'єктивності, принцип всебічності, принцип комплексності.

9. Структуру роботи, яка складається із вступу, трьох розділів (кожен з них містить підрозділи), висновків до кожного розділу, загальних висновків і списку використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, з'ясовано мету та завдання, наведено дані щодо джерельної бази, наукової новизни, теоретичного та практичного значення роботи, її теоретичних і методологічних засад, структури.

У першому розділі – **«Загально-теоретична характеристика товариств осіб України, Німеччини та Польщі»** – закладено теоретичну основу дослідження, а саме розглянуто доктринальні джерела дослідження товариств осіб; охарактеризовано стан наукового освітлення проблем

правового регулювання товариств осіб в юридичній літературі України; висвітлено історіографію досліджуваної проблеми.

У першому підрозділі – **«Історичні та економічні умови виникнення та розвитку товариств осіб в Україні, Німеччині та Польщі»** – обґрунтовано провідні передумови та чинники появи та розвитку товариств осіб в Україні, Польщі та Німеччині; розглянуто перші нормативно-правові акти, які закріплювали правовий статус товариств осіб в Україні, Польщі та Німеччині; здійснено порівняльний аналіз історичних та економічних умов виникнення товариств осіб у досліджуваних країнах.

У другому підрозділі: **«Місце і роль товариств осіб у корпоративному праві України, Німеччини та Польщі»** досліджується чинне законодавство України, Польщі та Німеччини, яким закріплено правовий статус товариств осіб; встановлюються основні категорії та поняття, які використовуються у правовому регулюванні товариств осіб в досліджуваних країнах; з'ясовується місце товариств осіб в системі господарських товариств України, Польщі та Німеччини. Крім того на основі статистичних даних встановлюється та порівнюється роль інституту товариств осіб в економіці України, Німеччини та Польщі.

У третьому підрозділі: **«Види організаційно-правових форм товариств осіб в Україні, Німеччині та Польщі»** розглядаються види товариств осіб, які закріплені у чинному українському, польському та німецькому законодавстві; порівнюються однакові організаційно-правові форми товариств осіб у досліджуваних країнах; досліджується доцільність внесення змін до чинного законодавства України щодо включення до вітчизняної системи господарських товариств організаційно-правових форм товариств осіб, які ним не передбачені, однак, діють у Німеччині та Польщі; розглядаються атрибути товариств осіб в Україні, Польщі та Німеччині; досліджується обсяг їх правоздатності та дієздатності.

Другий розділ **«Порядок створення та припинення товариств осіб за**

законодавством України, Німеччини та Польщі» присвячено дослідженню законодавчих положень, які регулюють процедуру заснування та припинення товариств осіб в Україні, Польщі та Німеччині. Зокрема аналізуються положення Цивільного кодексу України, Закону України «Про господарські товариства», Кодексу торговельних товариств Республіки Польща (Kodeks Spółek Handlowych), Цивільного кодексу Республіки Польща (Kodeks Cywilny), Торговельного кодексу ФРН (Handelsgesetzbuch) та інших нормативно-правових актів, судової практики, якими врегульовано відповідні процедури.

У першому підрозділі: **«Порядок створення товариств осіб»** досліджується таке поняття правової доктрини, як «засновники товариства осіб»; висвітлено порядок державної реєстрації товариств осіб за законодавством України, Польщі та Німеччини; висвітлено компетенцію органів державної влади щодо реєстрації товариств осіб.

Другий підрозділ **«Установчі документи товариств осіб у корпоративному праві України, Німеччини та Польщі»** присвячено дослідженню та порівнянню установчих документів товариств осіб за законодавством України, Польщі та Німеччини; висвітлено види установчих документів товариств осіб; досліджено вимоги законодавства до установчих документів; зроблено висновок про доцільність запозичення окремих положень законодавства Польщі та Німеччини та їх імплементації до чинного законодавства України.

У третьому підрозділі: **«Особливості припинення товариств осіб»** розглядаються умови та порядок добровільного та примусового припинення товариств осіб; розглядається процедура створення ліквідаційної комісії; вивчаються наслідки припинення товариств осіб, порядок внесення змін до відповідних реєстрів.

У третьому розділі: **«Відповідальність учасників товариств осіб»** розглядаються принципи та види відповідальності, яка застосовується до

засновників, учасників товариств осіб; досліджуються правові наслідки, які настають для засновників, учасників товариств осіб у зв'язку із порушенням норм корпоративного права; здійснено порівняльний аналіз відповідальності учасників товариств осіб в Україні, Німеччині та Польщі.

ВИСНОВКИ (прогнозовані висновки)

У результаті дисертаційного дослідження, було сформовано ряд висновків.

Основні з них такі:

1. Виникнення товариства осіб як організаційно-правової форми здійснення господарської діяльності відбулося в добу Середньовіччя майже одночасно у Великій Британії та Німеччині. Перші товариства осіб створювалися у формі повних та командитних товариств. На території України перші товариства осіб почали з'являтися з середини XVIII століття. При цьому характер діяльності, види товариств осіб в Речі Посполитій, Німеччині та на територіях України, які в той час входили до складу різних держав, суттєво відрізнявся. Це було зумовлено відмінностями у правовій культурі, відмінностями у торговельно-економічній сфері, різними потребами учасників цивільного обороту.
2. У сучасній правовій науці немає єдиного визначення поняття «товариство осіб». Воно лише ставиться на протипагу іншому поняттю «товариство капіталу». В даному порівняльно-правовому дослідженні буде надано авторське визначення товариства осіб для його подальшої імплементації в корпоративне право України з урахуванням досвіду Польщі та Німеччини.
3. Аналіз корпоративного права України, Польщі та Німеччини приводить нас до висновку про відсутність в Україні багатьох організаційно-правових форм товариств осіб, які наявні в Німеччині

та Польщі. Крім того, статистичні дані говорять про те, що товариства осіб в Україні використовуються неефективно. Такі форми здійснення господарської діяльності є непопулярними серед українських інвесторів та підприємців. Змінити цю ситуацію дозволить диференціація податкового навантаження між товариствами осіб та товариствами капіталу. Зокрема, встановлення для товариств осіб менших ставок податків та зборів.

4. Запозичення нових видів товариств осіб із законодавства Німеччини та Польщі, а також удосконалення існуючих в Україні форм товариств осіб сприятиме гармонізації українського законодавства із законодавством країн-членів Європейського Союзу та всього Європейського Співтовариства.
5. Порівняння процедури створення та реєстрації товариств осіб дозволить виявити прогалини та недоліки у законодавстві України в цій галузі. Ці відомості будуть мати практичне значення для удосконалення чинного законодавства України, а також можуть враховуватися вітчизняними інвесторами та підприємцями, які мають намір проводити господарську діяльність в Німеччині та Польщі.
6. Установчим документом повного та командитного товариства в Україні, Польщі та Німеччині є засновницький договір. Водночас погляд правову природу цього документу відрізняється у різних науковців. У вітчизняній доктрині є думка про те, що засновницький договір є різновидом договору про спільну діяльність. Окремі науковці заперечують такий підхід та стверджують про те, що засновницький договір товариства осіб є самостійним видом правочину. Порівняльний аналіз законодавства України, Німеччини та Польщі дає змогу удосконалити розуміння правової природи засновницького договору.
7. Порівняльний аналіз процедури припинення товариств осіб в

Україні, Польщі та Німеччині надасть можливість виявити недоліки в правовому регулюванні вказаної процедури та удосконалити його в співвідношенні із правом країн-учасників Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. — Львів: Край, 2008. — 224 с .
2. Чорний І.В., Перцева В.А. Голопич І.М. Методологія дисертаційного дослідження. Мовні особливості наукового стилю: навчальний посібник. Харків: ХНУВС, 2019.-272 с.
3. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня. Методичні поради / Автор-упорядник Л.А. Пономаренко, доктор технічних наук, професор. — К.: Редакція “Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України”, Видавництво “Толока”, 2001. — 80 с. — Бібліогр. с. 80
4. Козюбра Н.И. Понятие и структура методологии юридической науки // Методологические проблемы юридической науки: Сборник научных трудов / АН УССР Ин-т государства и права; Отв. ред. Н.И. Козюбра. — К.: Наукова думка, 1990. — 136 с.
5. Van Hoeske, M. Methodology of Comparative Legal Research. Law and Method, 2015.1-35 p.
6. Симонян Ю. Ю. Корпоративні відносини у командитних товариствах (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / ОНЮА, 2010. — 4 с.
7. Яковлев Ю. В. Командитні товариства як суб'єкти підприємницької діяльності // Автореф. дис. к.ю.н. — 12.00.03. — Х., 2001. — 6-7 с.
8. Корпоративне право Республіки Польща (основні положення): наук.-практ. посіб. / І. С. Яценко. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 232 с. - Бібліогр.:

9. Корпоративне право Польщі та України: монографія / Васильєва В.А [та ін.]; за ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 250 с.
10. Методологія права: поняття, предмет та місце в системі наукового знання (за працею Р. Лукича «Методологія права») / Г.О. Дубов // Держава і право. — 2010. — Вип. 50. — С. 54-58. — Бібліогр.: 20 назв. — укр.
11. Ковалишин О.Р. Товариства осіб в країнах Східної Європи (на основі статистичних даних) / Підприємництво, господарство і право, №2, 2020, С. 98-104.
12. Ковалишин О.Р. Щодо необхідності правових запозичень в господарському праві України / Міжнародна науково-практична інтернет-конференція « Тридцять треті економіко-правові дискусії», (27 грудня 2018 р., м. Львів), С. 47-49.
13. Ковалишин О.Р. Правові запозичення: pro et contra / Підприємництво, господарство і право, №1, 2020, С. 42-47.
14. Баранова Ю.О. Методологічні правила порівняльно-правових досліджень : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Баранова Юлія Олегівна. - Одеса, 2015. - 193 с.